

ESTUDI PRELIMINAR D'UNS MATERIALS IBÈRICS DEL TURÓ DEL CASTELL D'HOSTALRIC

A. Bosch, J. M. Llorens, M. Mataró, J. M. Rueda, J. Tura

L'objecte d'aquesta notícia és l'estudi d'un lot de material ceràmic localitzat en el turó on s'assenta el castell d'Hostalric i actualment exposat a La Gabella, Museu Etnològic del Montseny (Arbúcies). La troballa fou realitzada accidentalment el 1984 en un desmunt o esllavissament d'un dels vessants del turó.

Tot i que es tenia notícia de troballes puntuals de materials aïllats almenys des de 1952 (Pericot & Oliva, 1952, p. 361; Oliva, 1955, p. 90), aquest conjunt és, almenys que sapiguem, el més nombrós i homogeni dels que fins ara es coneixen procedents d'aquest punt.

El turó del castell d'Hostalric està constituït en part per un aflorament basàltic en forma de columnata. S'eleva 168 m s.n.m. sobre el marge esquerre del riu Tordera en el lloc on la vall del riu s'obre per donar pas a la Depressió de La Selva.

La situació del turó, elevat sobre la plana envoltant, al peu d'un riu, amb una excel·lent visibilitat, fàcil de defensar i en un punt estratègic, el fa especialment indicat per haver tingut al cim un *oppidum* o poblat ibèric. Reuneix amb escreix totes les característiques definitòries d'aquest tipus d'assentaments pre-romans.

Encara avui aquest punt és una important cruïlla de comunicacions on coincideixen l'antic camí ral, el ferrocarril i l'autopista. Era zona de pas obligatòria dins de la gran ruta natural nord-sud que enllaçava Itàlia amb la Península Ibèrica, l'únic pas natural entre Girona i Barcelona. Un antic camí de tradició remotíssima del qual han perdurat diversos noms a través dels autors clàssics: és el que fou conegut successivament amb els noms de *Via Herculeia*, *Via Domitia* i d'ençà de la seva reforma per part de l'emperador August, *Via Augusta* (Nolla & Casas, 1984, pp. 55 i següents).

És precisament en relació amb aquesta via que cal situar la *mansio* de *Seterrae*, ubicada tradicionalment en un punt encara no precisat dels voltants

d'Hostalric. Sembla que segons els indicis més ben documentats caldria situar-la més que no pas a Hostalric mateix, en algun lloc situat entre aquesta població i Breda, al peu de l'antic camí ral que, en bona part ha fossilitzat el recorregut de l'antiga via romana (Nolla & Casas 1984, p. 61).

La importància estratègica, tant del turó del castell com de la mateixa vila d'Hostalric al llarg del temps resta evident si tenim en compte l'esplèndida fortificació medieval de la vila, utilitzada per Pere el Gran com a punt clau de la defensa de la capital en ocasió de la croada de Felip l'Ardit de França (1285) i la construcció durant el segle XVIII d'una fortalesa amb baluards estil Vauban en el mateix turó on hi havia hagut l'assentament pre-romà, possiblement segons plànols de P. Verboom (Dalmau ed. 1967, pp. 385-401).

La ceràmica tornejada

El conjunt de materials que ocupen aquest apartat es caracteritza en primer lloc per una relativa homogeneïtat en el context de les produccions que el configuren, considerant per homogeneïtat l'espai comprès entre els inicis del s. II a.C. i un moment poc definit de la seva segona meitat. D'aquesta manera s'observa pel que fa a les importacions, la presència de ceràmiques de vernís negre, tipus campaniana A (fig. 1 a 4; formes Lamb. 36, 28, 27, 31) i classe Byrsa 661 (fig. 5; forma aproximada a la Lamb. 55), totes elles ben documentades en nivells del s. II a.C. i més concretament en la seva primera meitat, tot i que alguna d'aquestes formes les veiem repetides en nivells posteriors: 2a meitat del s. II a.C., 1a meitat s. I a.C. Gairebé podem dir el mateix de la presència de ceràmica comuna d'importació campaniana, amb plena difusió ja a la primera meitat del s. II a.C., acompanyant les àmfores greco-itàliques i la campaniana A i amb perdurada fins entrada la segona meitat del s. I a.C.

Quant a les ceràmiques indígenes s'observa el predomini de formes tancades amb llavis exvasats i parets oxidades (fig. 6-13), mentre que en el grup de les pintades cal descartar la presència gairebé en exclusiva de *kalathos* (fig. 14-17) tot i que l'estat dels fragments que disposem (fortament deteriorats i erosionats) no permeten definir decoracions. Capítol a part mereix la presència d'un bicònic, gris costa-catalana (fig. 18) conservat quasi íntegrament en la seva porció superior. El seu aspecte i decoració (tres bandes horitzontals entre la vora i la carena) indicaria una forma evolucionada dins d'aquests tipus de producció. També és simptomàtica la presència d'un volum significatiu de ceràmiques emporitanes oxidades (vuit fragments sense forma, pertenyents a diferents individus).

Pel que fa a les àmfores, deixant de banda el gran nombre de fragments d'àmfora ibèrica (fig. 24-28) de boca plana del que poca cosa més podem dir, destaquem la presència d'un volum relativament important d'àmfora púnico-cartaginesa, d'entre les que cal assenyalar la presència d'un fragment de vora del tipus C2 (fig. 22), de notable difusió al llarg dels segles II i I a.C., tanmateix l'exemplar que reproduïm recorda més la varietat típicament cartaginesa, generalment d'una cronologia alta dins d'aquestes produccions

(1a meitat del s. II a.C.). Finalment tenim la presència de tres fragments sense forma d'àmfora púnico-ebusitana i un volum important d'àmfora greco-itàlica (tot i la manca de formes, l'aspecte dels fragments i les seves pastes dures, rugoses, compactes amb gran quantitat de desgreixant volcànic, així ho fa suposar). No obstant, tampoc no es pot descartar la presència d'àmfora itàlica, ja que, com s'ha dit, es tracta únicament d'una apreciació fonamentada en l'aspecte material i per tant sense la base que atorgaria la presència de formes.

La ceràmica a mà

La ceràmica dita a mà o no tornejada representa el 20,7% del total de fragments recuperats. Hi ha 14 vores i tres bases que proporcionen un màxim de 11 possibles peces. La resta de fragments són sense forma. Els que tenen forma, vores i bases, semblen correspondre en la majoria de casos a recipients bastant grans, cuits amb un foc reductor i/o oxidant segons mostra el color vermellós i negre de la seva pasta, que té un desgreixant abundant i groller de quars i mica.

Per a fer la descripció ens basem en la tipologia establerta per B. Dedet i M. Py (Dedet, B. & Py, M. 1975).

Dins del conjunt de les vores en tenim tres (fig. 29-31) que són secants, inclinades cap a l'interior, amb un perfil exterior arrodonit còncav i amb un llavi que té un aplanament oblic a l'exterior; totes tres presenten una decoració de cordó amb impressions digitals just sota el coll. Una variant d'aquest tipus són les vores de les figures 32 i 33 que presenten un aplanament horitzontal del llavi; la fig. 33 conserva l'arrencament d'un element de premsió i presenta una decoració d'impressions digitals a la part alta de la panxa. Dues altres vores decorades també amb cordó imprès són les de les figures 34 i 35. Es tracta de vores secants inclinades cap a l'exterior amb un perfil extern arrodonit còncav i llavi arrodonit. Un altre tipus està representat per les vores de les figures 36, 37 i 38, que són secants, inclinades cap a l'interior i amb perfil rectilini. Les figs. 37 i 38 tenen un llavi arrodonit, mentre que a la 36 el té pla i està proveïda d'un mugró i d'una línia d'impressions digitals i unglars. Les vores de les figures 39, 40 i 41 són secants i verticals, amb un perfil rectilini i llavi amb aplanament horitzontal. La darrera vora recuperada (fig. 42), pertany a una tapadora que pot correspondre a algun dels recipients descrits. El mateix passa amb un fragment de nansa (fig. 46).

Contràriament a la diversitat de vores, les bases de les figures 43, 44 i 45, corresponen a un tipus genèric de fons plans i base engruixida. Això no obstant, podem establir una diferència: les dues primeres presenten un perfil exterior del baix de la panxa rectilini, mentre que la tercera el té convex.

El darrer element ceràmic amb forma (fig. 47), no tornejat és una fusaïola bitroncocònica.

El total de fragments informes decorats és de 5. Tres d'ells (fig. 48, 49, 50), presenten un cordó amb impressions digitals més o menys profundes i marcades. Els altres dos fragments decorats ho són amb incisions, la una unglar (fig. 51) i l'altra feta amb un element punxant (fig. 52).

Valoració Històrica

¿Quina valoració hem de fer, a partir dels coneixements actuals, d'aquest conjunt de materials? No cal dir que la presència d'un *oppidum* en el turó del castell, tot i la manca d'estructures construïdes, es pot donar per establerta. No obstant això, el reduït marge cronològic que ens ofereix els materials ceràmics, provinents possiblement d'una abocada puntual, no permet escatir la durada de l'assentament.

Ja hem vist les raons per les quals es pot fonamentar la presència d'un establiment pre-romà en aquest punt. Cal ara relacionar-lo amb el seu entorn històric.

L'estudi del poblament ibèric a la Selva ens ofereix un panorama força clar, tot i que només podem parlar de dos assentaments ben coneguts: Puig Castellet, a Lloret de Mar, ja totalment excavat, i Montbarbat, entre Lloret de Mar i Maçanet de la Selva. Aquest darrer és, segons els resultats coneguts, el més important de l'entorn, tant per la seva magnitud com pel ventall cronològic que abasta.

La visió de conjunt que es desprèn de la ubicació dels assentaments coneguts (Vila 1982; Llorens 1986) deixa lliure la zona central de la Depressió. Mancats com estem d'estudis paleoecològics referits a aquesta àrea, no es pot precisar quin era l'entorn físic. Possiblement, mentre la part central de la Depressió era zona d'aiguamolls (Sils-Riudarenes), altres punts eren susceptibles de conreu.

Aquest fet justificaria la presència d'assentament en els turons que envolten la depressió tant per la banda de mar com per la de l'interior (Puig Ardina a Riudarenes, Montbarbat, Puigmarí i Cal Coix a Maçanet, Buixal·leu...).

Altres (Castell de Sant Joan i els Pedrets a Blanes, Puig Castellet i Turó Rodó a Lloret, Pola-Giverola i Montguardí a Tossa) se situen dominant la línia de costa.

Finalment, un tercer grup està ubicat dominant zones de pas (castell d'Hostalric, Coll de Gria al Pasteral, Puig d'Alia a Amer). Els dos darrers, un per cada banda, dominen l'entrada del Ter al congost de les Guilleries i la confluència d'aquest amb el Brugent, pas cap a la Garrotxa.

Aquesta llista d'assentaments, no exhaustiva, però sí significativa, palesa de manera clara que la tria del punt d'ubicació no era casual sinó que responia a una sèrie de condicionaments: domini dels punts estratègics de comunicació, de les zones de conreu i de la línia de costa. Remarquem que des de cadascun d'ells hi ha enllaç visual directe amb un altre com a mínim.

L'assentament del turó del castell d'Hostalric respon al domini del gran camí natural que hem esmentat. Altrament, la zona on està ubicat garantia l'abastament d'aigua i d'aliments provinents del conreu de la vall del riu.

La posterior evolució del poblament ha demostrat efectiva aquesta tria: la major part d'aquests punts foren freqüentats fins a èpoques força recents i alguns d'ells encara estan ocupats actualment, la qual cosa, per altra banda, dificulta l'estudi del poblament antic.

Els materials suara estudiats ens situen en el moment immediatament

posterior al contacte de les comunitats indígenes anomenades «ibèriques» amb els romans (a partir del 218 a.C., data del desembarcament a Empúries) tot i que abans de l'ocupació hi havia, de temps enrera, tradició de contactes comercials. A partir del moment de l'establiment del domini romà, els assentaments encimbellats característics del poblament autòcton, seran progressivament abandonats en llur major part per tal d'adaptar-se a les noves formes d'explotació del sòl i de la vida econòmica que establiran els romans.

Aquesta progressiva ocupació de la terra baixa que es produirà a partir d'aquell moment estarà a la base de bona part dels patrons d'assentament que caracteritzaran la població medieval i moderna de les nostres comarques.

Conclusions

El jaciment ibèric del turó de la fortalesa d'Hostalric com s'ha vist després de l'estudi de les restes ceràmiques, el podem situar en un context del s. II a.C., en el període que aniria de la primera meitat a un moment poc definit de la seva segona meitat. Les dades de que disposem així ho indiquen tot i tractar-se d'una recollida superficial.

Els materials obtinguts de l'actual desmunt, els atribuiríem a un abocador o escombrera d'època ibèrica. Els factors que ens inclinen per aquesta hipòtesi són diversos:

- El material no presenta cap tipus de contaminació cronològica. Un remogut posterior (d'època medieval, per exemple) es detectaria per la presència de materials aliens (ceràmiques medievals...).

- El nivell arqueològic és homogeni.

- Diversitat de materials: ceràmica, fauna, metalls... Pel que fa a la fauna cal dir que el turó és volcànic el que garanteix la preservació de les matèries dures animals, en contraposició als sols granítics i àcids dominants a la zona.

- La manca d'estructures.

- L'estratigrafia descarta altres possibilitats (sol d'habitació...).

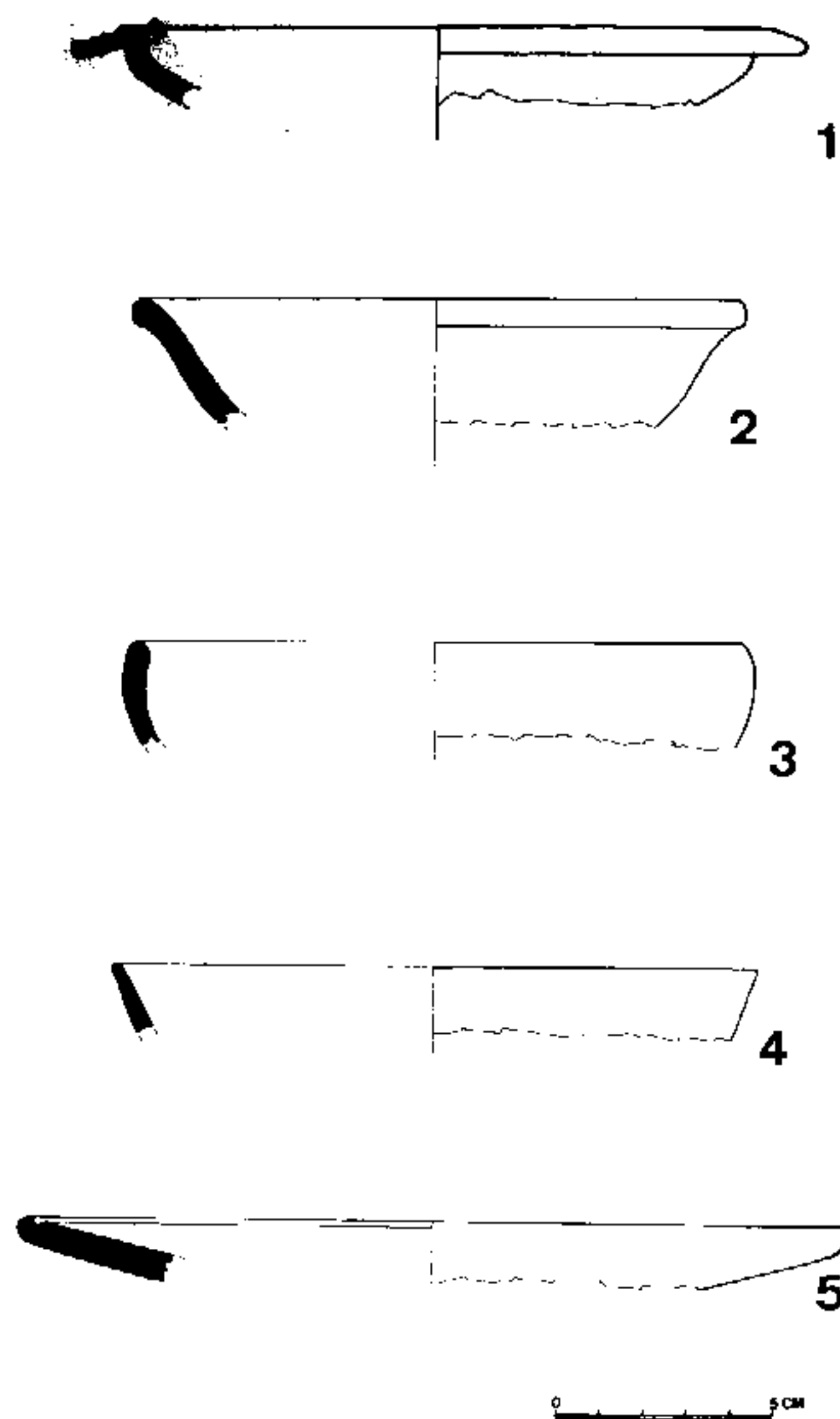
Efectivament aquests punts ens porten a creure que ens trobem davant d'un abocador d'un antic poblat o assentament ibèric del que desconeixem la seva funció. Ben segur que l'excavació d'aquest jaciment ens aclariria molts dubtes sobre els establiments o ocupacions d'aquest segle en un lloc de pas obligat com el corredor Montseny-Montnegre, que comunica les planes preli-torals del Vallès i La Selva.

INVENTARI

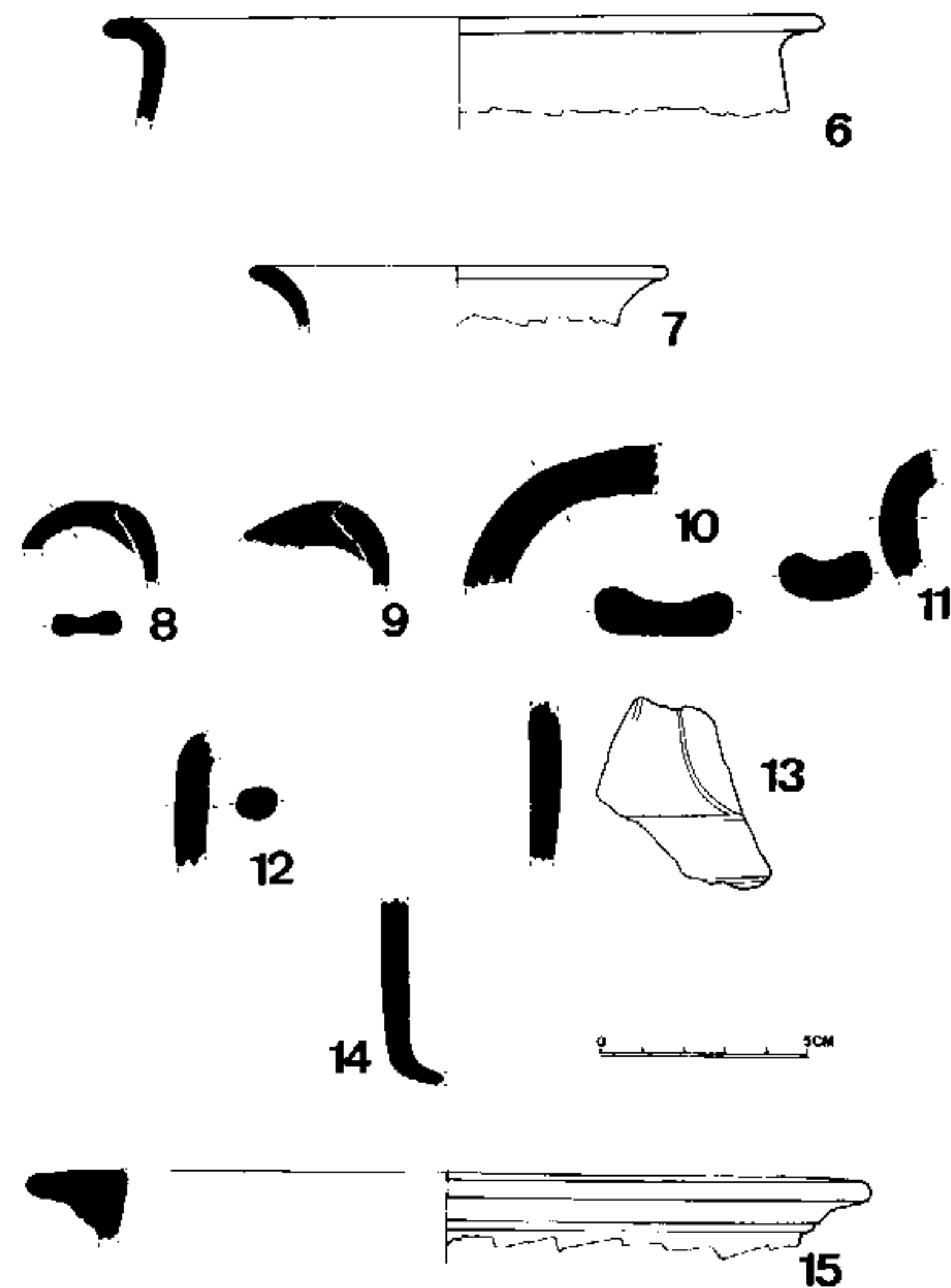
	Fragments	Individus
Campaniana A	16	4
Byrsa 661	1	1
Vernís negre divers	3	1
Comuna campaniana imp	1	1
Pasta clara	2	2
Comuna ibèrica	181	4
Ibèrica pintada	6	3
Grisa costa catalana	51	8
Emporitana oxidada	8	1
Ceràmica no tornejada	119	11
Altres (indeterminat)	11	1
Amfora greco-itàlica	12	1
Amfora Púnico-cartag.	17	1
Amfora Púnico-ebusit.	3	1
Amfora ibèrica	134	2
Amfora indeterminada	9	1
Fusaïola	1	
Tovot	8	
Fragment indet diàfisi	9	
Molars bòvid	2	(un de llet) 2
Incisiva d'èquid	1	1
Molar d'ovi-càprid	1	1
Escòria de ferro	2	
Clau de ferro	1	
Plom	1	

BIBLIOGRAFIA

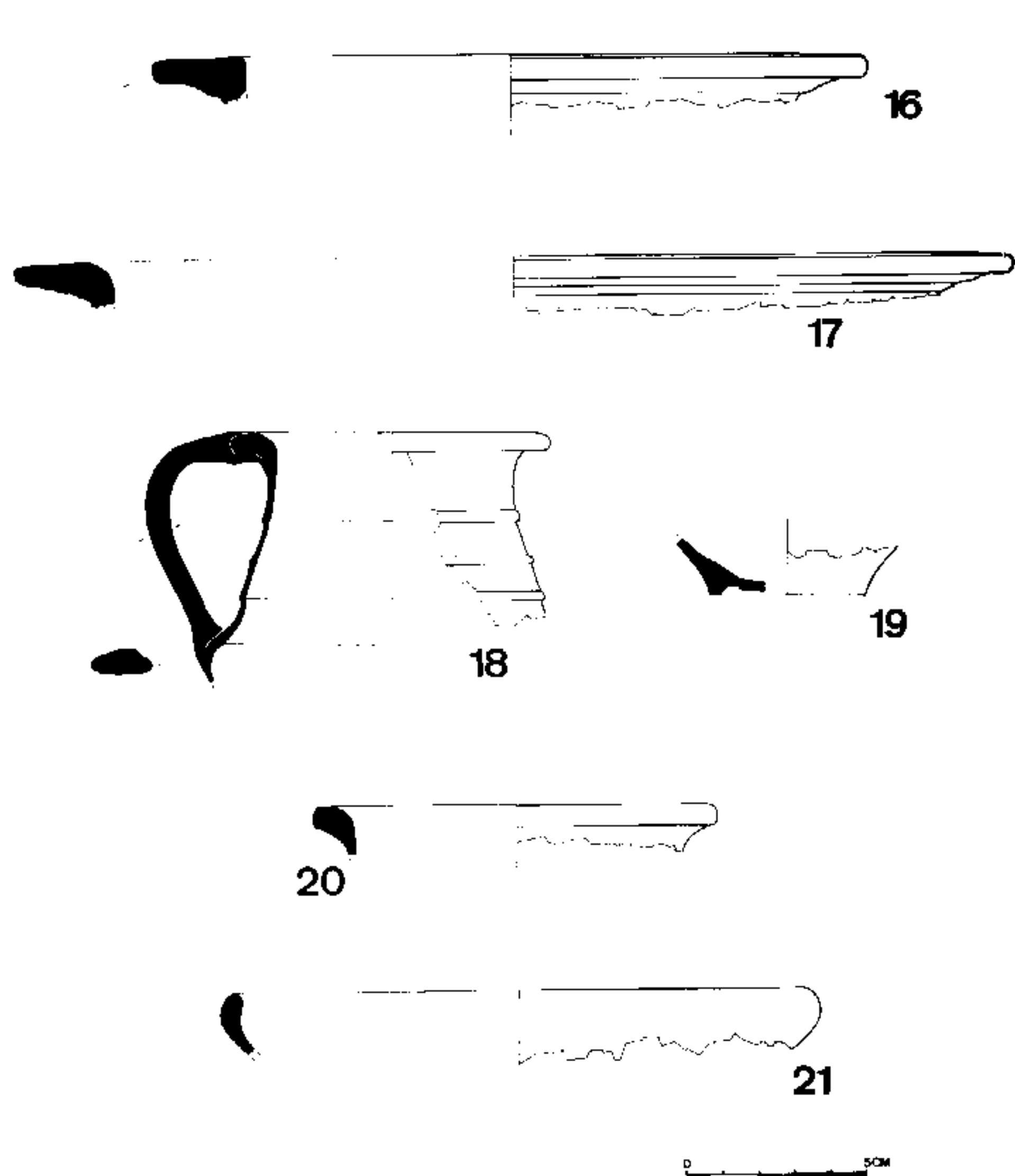
- DALMAU, R. ed. (1967). *Els castells catalans*. Vol. III. Barcelona, R. Dalmau editor, 1976.
- DEDET, B.; PY, M. (1975). «Classification de la céramique non tournée proto-historique du Languedoc méditerranéen». Paris, *Revue Archéologique de Narbonnaise*, supplément 4, 1975.
- LLORENS, J. M. (1986). *Procés de construcció i tècnica urbanística d'un recinte fortificat ibèric: Puig Castellet (Lloret de Mar)*. Tesi de llicenciatura, UAB 1986, inèdit.
- NOLLA, J. M.; CASAS, J. (1984). *Carta arqueològica de les comarques de Girona. El poblament d'època romana al NE de Catalunya*. Girona, Centre d'Investigacions Arqueològiques, 1984.
- OLIVA, M. (1955). «La adquisición del Puig de Sant Andreu de Ullastret y los trabajos arqueológicos en la provincia en 1952». *Revista de Gerona*, 1 (1955), pp. 83-92.
- PERICOT, L.; OLIVA, M. (1952). «Actividades de la Comisaría Provincial de Excavaciones Arqueológicas en Gerona en 1952». *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, VII (1952), pp. 355-364.
- VILA, M. DEL V. (1982). «El poblament de la comarca de la Selva en època ibèrica: sistemes defensius». *Ausa* X/102-104 (1982), pp. 231-238.

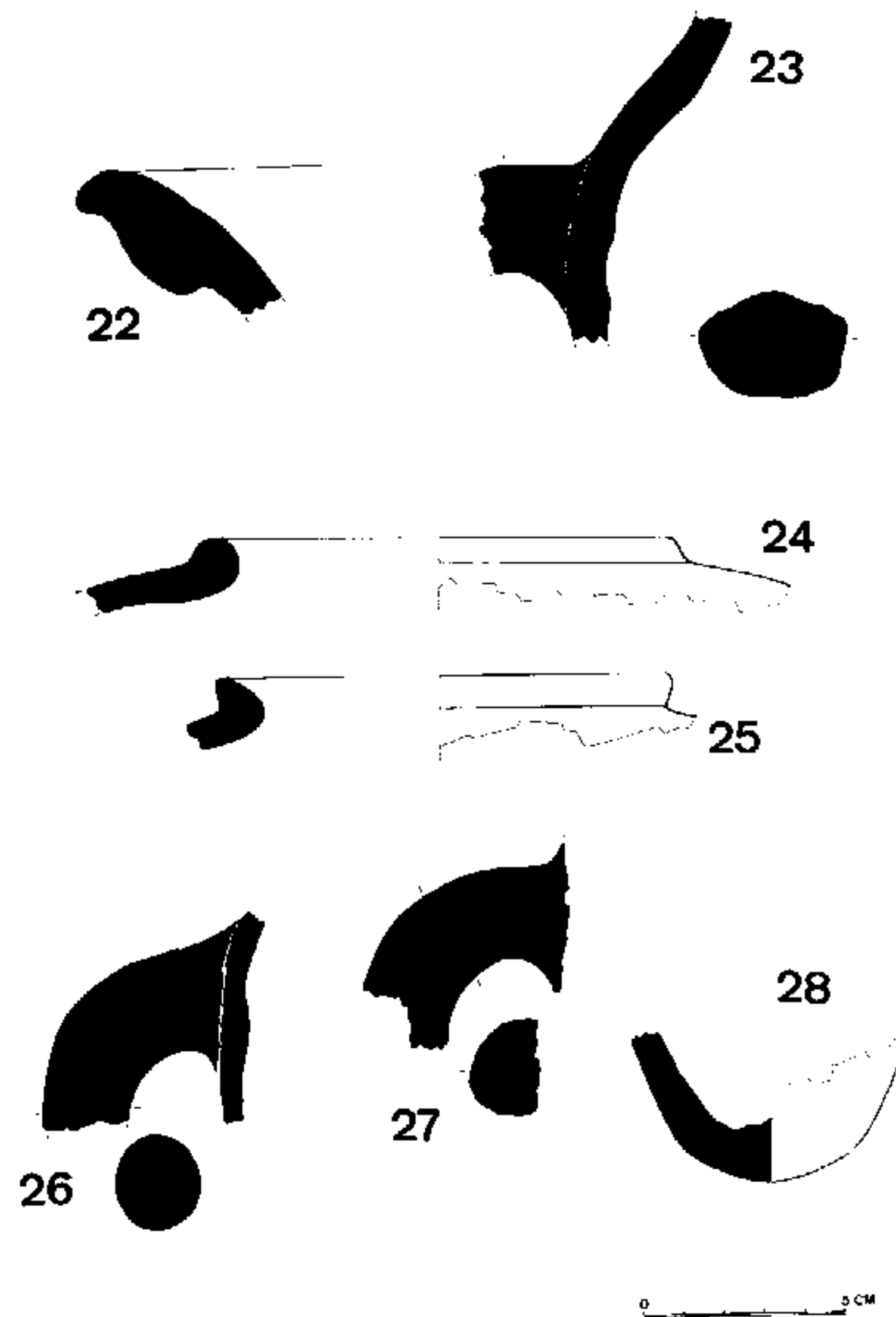
LAM 1. *Ceràmica vernís negra*: figs. 1 a 4 Campaniana A; fig. 5 Classe Byrsa 661 (forma aprox. a la Lamb. 55).

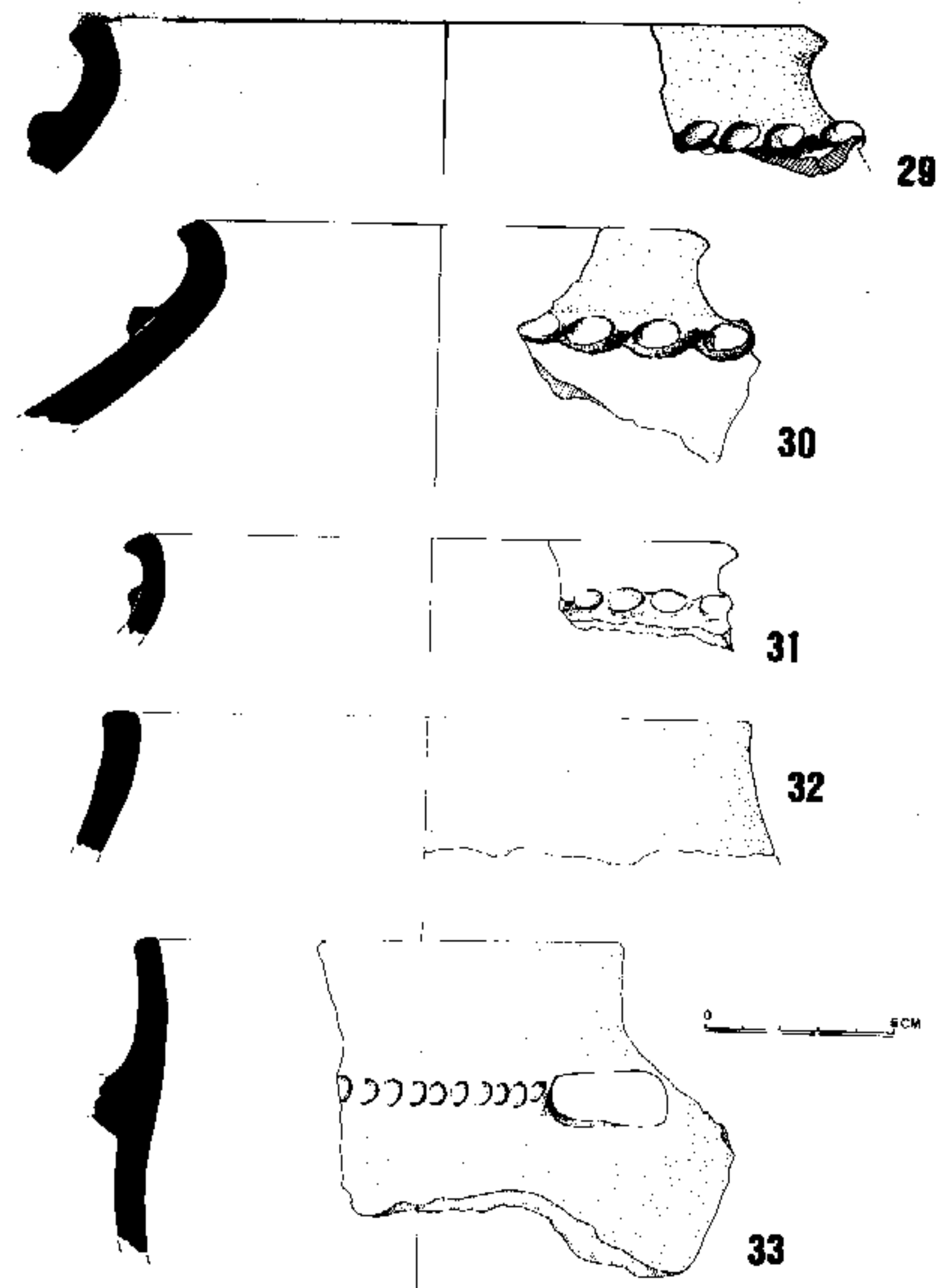
LAM 2. *Ceràmiques ibèriques*: figs. 6 a 13 Comuna ibèrica; fig. 13 Grafit; figs. 14, 15 Ibèrica pintada (kalathos).

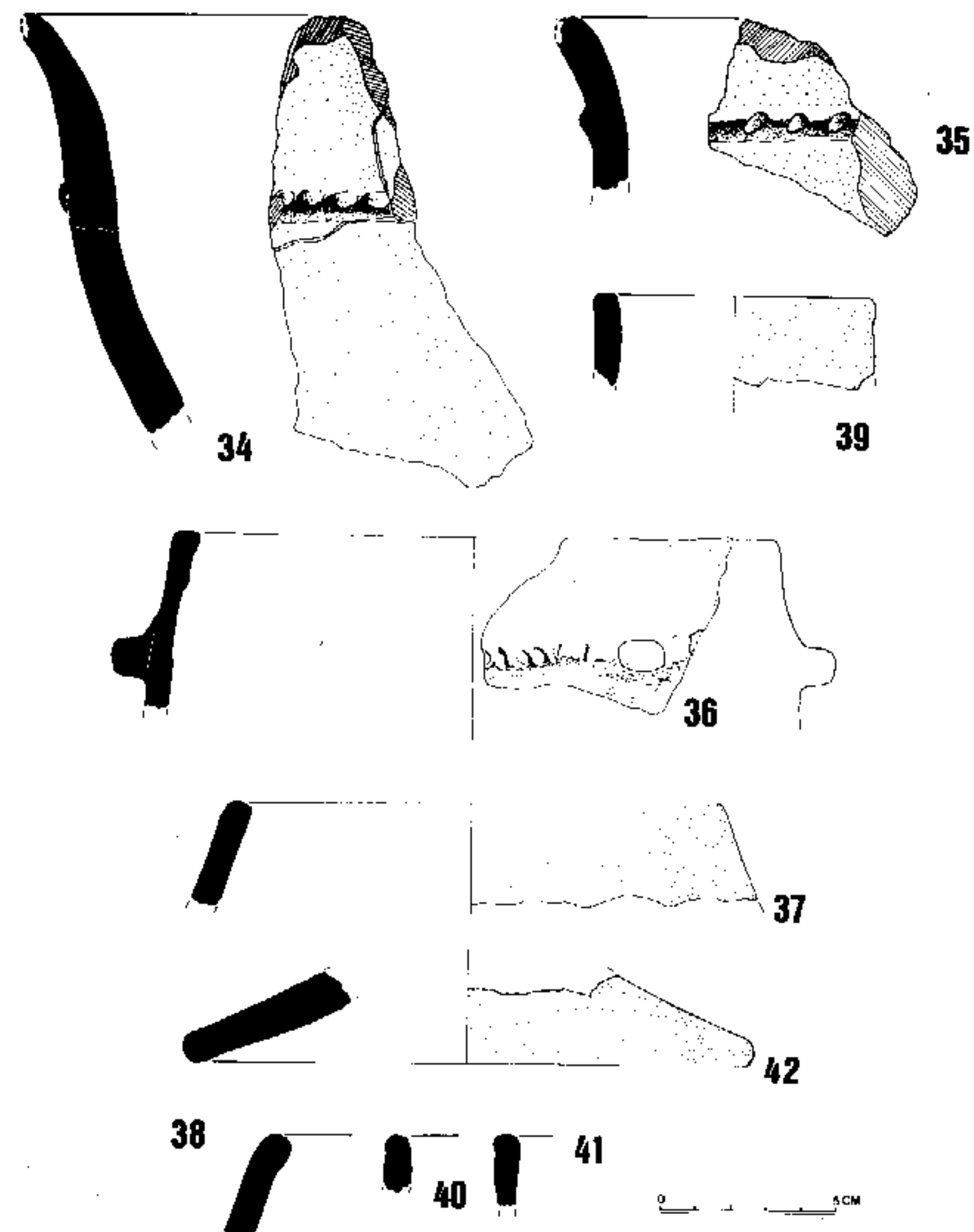
LAM 3. *Ceràmiques tornejades*: Figs. 16-17 Ibèrica pintada (kalathos);
fig. 18 a 21 Grisa Costa Catalana.

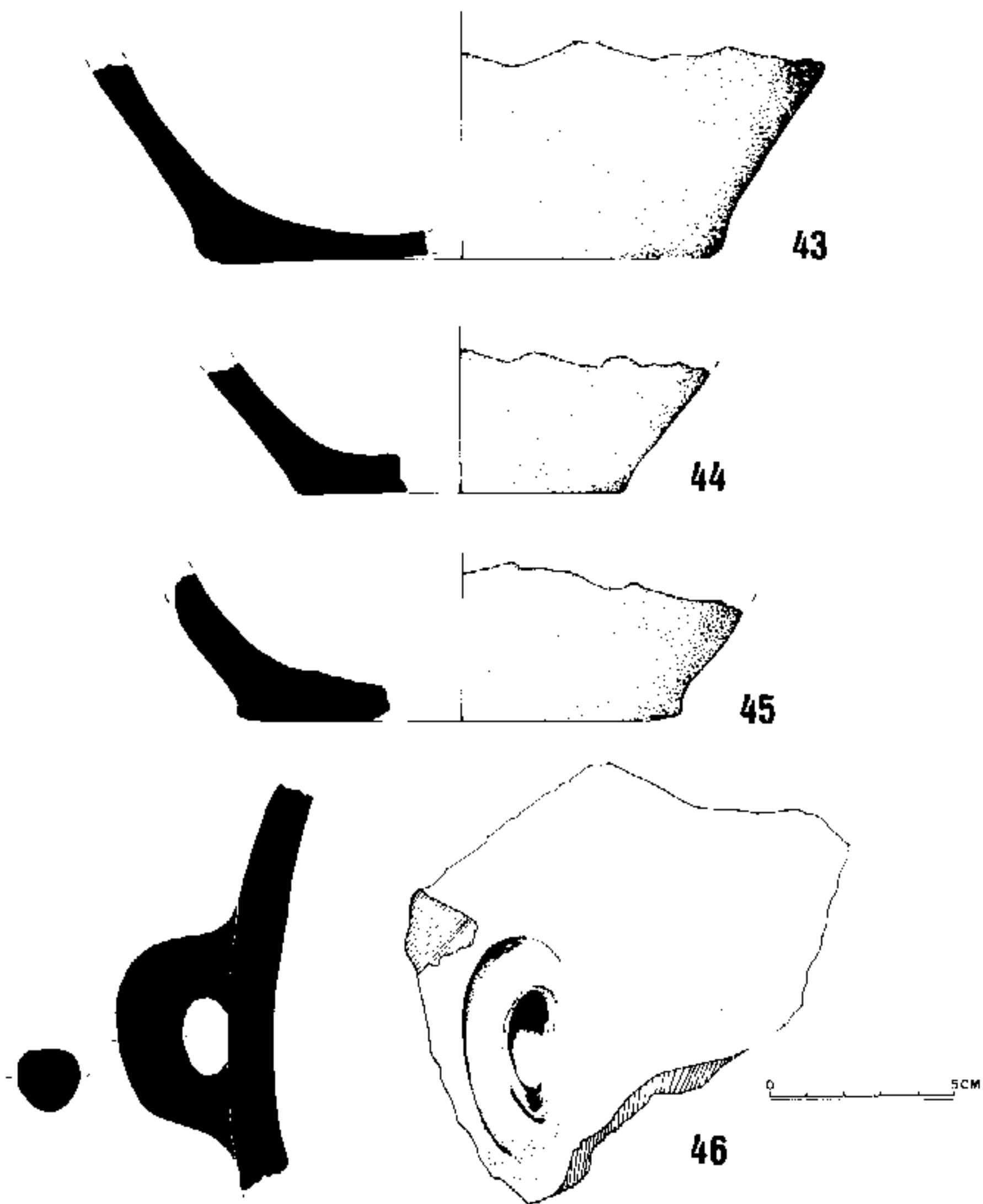
LAM 4. *Amfora*: Figs. 22-23 Amfora púnico cartaginesa;
figs. 24 a 28 Àmfora ibèrica de boca plana.

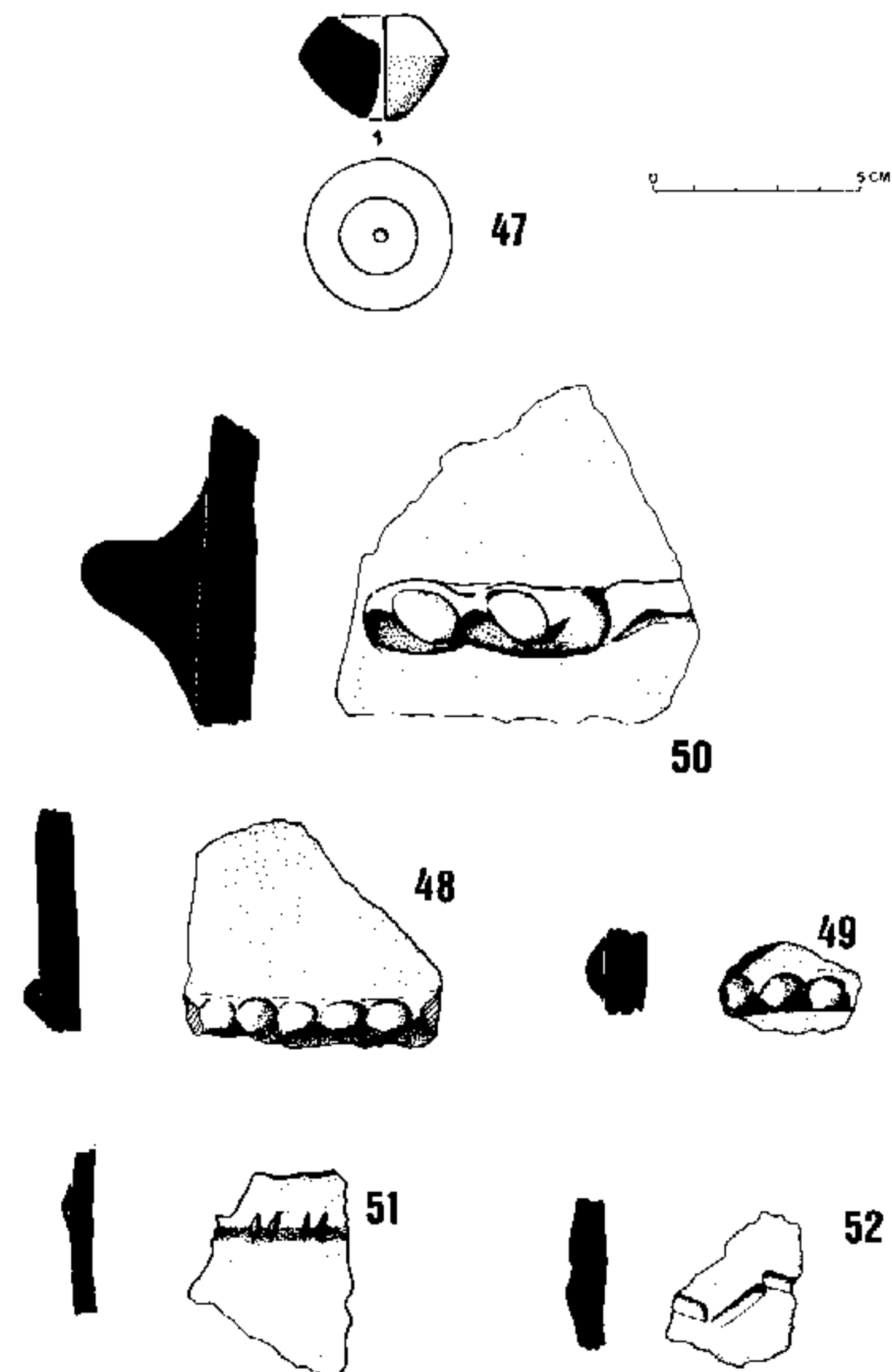
LAM 5. *Ceràmica no tornejada*: Figs. 29 a 33 vore.

LAM 6. *Ceràmica no tornejada*: Figs. 34 a 41 vore.

LAM 7. *Ceràmica no tornejada*: Figs. 43 a 45 bases; fig. 46 nansa.

LAM 8. *Ceràmica no tornejada*: Fig. 47 fusaïola; figs. 50 a 52 decoracions sobre fragments sense forma.